

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Dziecka
Marek Michalak

ul. Przemysłowa 30/32, 00-450 Warszawa

Warszawa, 29 października 2015 roku

ZSR.422.19.2015.MK

Pan
Borys Budka
Minister Sprawiedliwości

po raz kolejny zwracam uwagę Pana Ministra na problematykę wysłuchania małoletnich przez sąd w postępowaniu cywilnym, sygnalizowaną w wystąpieniach z 23 marca 2012 roku (sygn. ZSR/500/5/2012/KCH) oraz 10 września 2014 roku (ZSR/500/2014/KCH).

Przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych i ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską Konwencja o prawach dziecka, w art. 12 stanowi, że Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałość dziecka. W tym celu dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiedzania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego. Art. 72 ust. 3 Konstytucji RP stanowi, że w toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka – analogicznie do normy zawartej w art. 12 Konwencji o prawach dziecka. Ani Konstytucja RP, ani Konwencja o prawach dziecka nie zawierają ograniczeń w zakresie spraw, w których należy wysłuchać małoletniego. Uwzględniając treść powyższych przepisów, należy uznać, że obowiązkiem sądu, w każdej sprawie dotyczącej dziecka, jest jego wysłuchanie. Takie stanowisko zajął między innymi Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 1 października 1998 roku w sprawie I CKN 825/98.

25 lat Konwencji
o Prawach Dziecka

Z uwagi na konieczność uwzględnienia treści art. 72 ust. 3 Konstytucji RP, do przepisów Kodeksu postępowania cywilnego dodany został art. 216¹, który w § 1 stanowi, że sąd w sprawach dotyczących osoby małoletniego dziecka wysłucha je, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala. Wysłuchanie odbywa się poza salą posiedzeń sądowych. Powyższy przepis ma zastosowanie w procesie, w sprawach dotyczących ustalania praw niemajątkowych związanych z władzą rodzicielską, a więc w sprawach o rozwód, separację, ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka, unieważnienie uznania dziecka, rozwiązanie przysposobienia. Natomiast art. 576 § 2 k.p.c., mający zastosowanie w sprawach rodzinnych i opiekuńczych toczących się w postępowaniu nieprocesowym, stanowi, że sąd w sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka wysłucha je, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala, uwzględniając w miarę możliwości jego rozsądne życzenia. Ponadto sąd jest obowiązany – stosownie do okoliczności, rozwoju umysłowego, stanu zdrowia i stopnia dojrzałości dziecka – uwzględnić jego zdanie i rozsądne życzenia (art. 216¹ § 2 k.p.c.).

Małoletni mogą występować przed sądem cywilnym również w charakterze świadków. Jedynie w sprawach małżeńskich wprowadzono istotne ograniczenie dowodowe dotyczące dzieci – zgodnie z art. 430 k.p.c. małoletni, którzy nie ukończyli lat 13 oraz dzieci stron, które nie ukończyły lat 17, nie mogą być przesłuchiwanie w charakterze świadków w sprawach małżeńskich. Zakaz przesłuchiwanie w charakterze świadków małoletnich (którzy nie ukończyli 13 lat) i zstępnych (którzy nie ukończyli 17 lat) ma charakter bezwzględny. Zgodnie jednak z poglądem doktryny, zakaz ten dotyczy formalnego przeprowadzenia dowodu z zeznań świadków, nie wyklucza natomiast informacyjnego przesłuchania tych osób.¹ Poza tym w sprawach małżeńskich możliwe jest wysłuchanie małoletniego objętego zakazem, o którym mowa w art. 430 k.p.c., w trybie art. 216¹ k.p.c.

Podkreślić należy, że w postępowaniu karnym wiele zostało zrobione, by zapewnić szczególne, ochronne warunki przesłuchania małoletnich. Między innymi, w stosunku do małoletniego, który nie ukończył 15 lat przesłuchania co do zasady dokonuje się tylko raz, na posiedzeniu niejawnym, obowiązkowo z udziałem psychologa, w odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach w siedzibie sądu lub poza jego siedzibą. Również starsze dzieci przesłuchuje się w szczególnym trybie, gdy zachodzi uzasadniona obawa,

---

¹ J. Bodio, *Komentarz aktualizowany do art. 430 Kodeksu postępowania cywilnego*, System Informacji Prawnej LEX 2015.

że przesłuchanie w innych warunkach mogłoby wywrzeć negatywny wpływ na stan psychiczny przesłuchiwanego.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 2013 roku w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzonego w trybie określonym w art. 185a – 185c Kodeksu postępowania karnego (Dz. U. z 2013 r., poz. 1642), określa sposób przygotowania małoletniego świadka/pokrzywdzonego do przesłuchania i warunki, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia przeznaczone do jego przeprowadzenia. Rozporządzenie stanowi między innymi, że jeżeli świadek jest małoletnim, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, planowana pora i czas przesłuchania powinny uwzględniać potrzeby wynikające z jego wieku, potrzebę nawiązania z nim kontaktu przez biegłego psychologa przed przystąpieniem do przesłuchania oraz potrzebę ewentualnych przerw w prowadzonej czynności. Przed rozpoczęciem przesłuchania małoletniego, sędzia, prokurator, obrońca i pełnomocnik pokrzywdzonego mogą uzgodnić z biegłym psychologiem sposób formułowania zadawanych świadkowi pytań, w szczególności dotyczących sfery intymnej. Przed rozpoczęciem przesłuchania biegły psycholog przeprowadza ze świadkiem wstępną rozmowę w celu obniżenia poziomu lęku i niepokoju świadka. Biegły psycholog w miarę potrzeby udziela sędziemu pomocy w wyjaśnieniu w sposób zrozumiały dla świadka zasad przesłuchania, w tym prawa odmowy składania zeznań, o ile prawo to świadkowi przysługuje, obowiązku mówienia prawdy i faktu utrwalania czynności w formie zapisu na nośnikach. Na potrzeby prowadzenia przesłuchania wyodrębnia się pokój przesłuchań, który powinien posiadać odrębne wejście lub być zlokalizowany w taki sposób, aby dojście do niego nie prowadziło przez części budynku, gdzie przebywają oskarżeni, zatrzymani lub pokrzywdzeni innymi czynami. Pokój przesłuchań powinien być izolowany od odgłosów dochodzących z zewnątrz w stopniu wystarczającym, by zapewnić należyłą jakość zapisu dźwięku. Kolorystyka pokoju przesłuchań powinna być utrzymana w barwach jasnych i stonowanych. Pokój przesłuchań wyposaża się w meble dostosowane dla osób dorosłych oraz meble dostosowane dla dzieci.

W ocenie Rzecznika Praw Dziecka zawarty w Kodeksie postępowania karnego oraz w ww. rozporządzeniu standard ochrony małoletnich, powinien znaleźć odpowiednie odzwierciedlenie w Kodeksie postępowania cywilnego. Również w postępowaniu cywilnym dzieci zasługują na szczególne traktowanie w trakcie czynności procesowych.

Rzecznik Praw Dziecka podtrzymuje swoje stanowisko wyrażone w wystąpieniu kierowanym do Ministra Sprawiedliwości z 23 marca 2012 roku, że na sądzie ciąży

obowiązek dbałości, aby osobisty udział dziecka w postępowaniu nie miał ujemnych następstw natury społeczno-wychowawczej albo aby tego rodzaju następstwa były ograniczone do minimum. Dla dobra dziecka ważne jest odpowiednie przygotowanie do przesłuchania oraz oswojenie go z organem sądowym. Dlatego też w czynności wysłuchania/przesłuchania dziecka obligatoryjnie powinien brać udział psycholog, tak jak gwarantują to przepisy Kodeksu postępowania karnego. Ważne jest również miejsce przeprowadzenia wysłuchania/przesłuchania małoletniego, które powinno odbywać się w warunkach jak najbardziej sprzyjających otwarciu się dziecka i zapewnienia mu poczucia bezpieczeństwa, w specjalnie do tego przystosowanych pomieszczeniach, spełniających określone wymogi techniczne i formalne, zapewniające maksimum prywatności – na wzór przyjaznych pokoi przesłuchań, zwanych „niebieskimi”, wykorzystywanych przy przesłuchaniu dziecka w postępowaniu karnym. Obecnie „niebieskie pokoje” są obowiązkowo wykorzystywane w procesach karnych, natomiast w sprawach cywilnych kwestia ta zależy nadal od dobrej woli sędziów, którzy nierzadko z takiej możliwości nie korzystają. Nadal uważam, że tylko odpowiednia regulacja w tym przedmiocie może zabezpieczyć dobro dziecka w postępowaniu cywilnym.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2000 r. Nr 6, poz. 69, z późn. zm.), zwracam się z prośbą o zajęcie stanowiska co do przedstawionej problematyki oraz rozważenie podjęcia właściwych zmian legislacyjnych w tym zakresie.

→ wyrażenie zgodności
Marek Piłchucki